

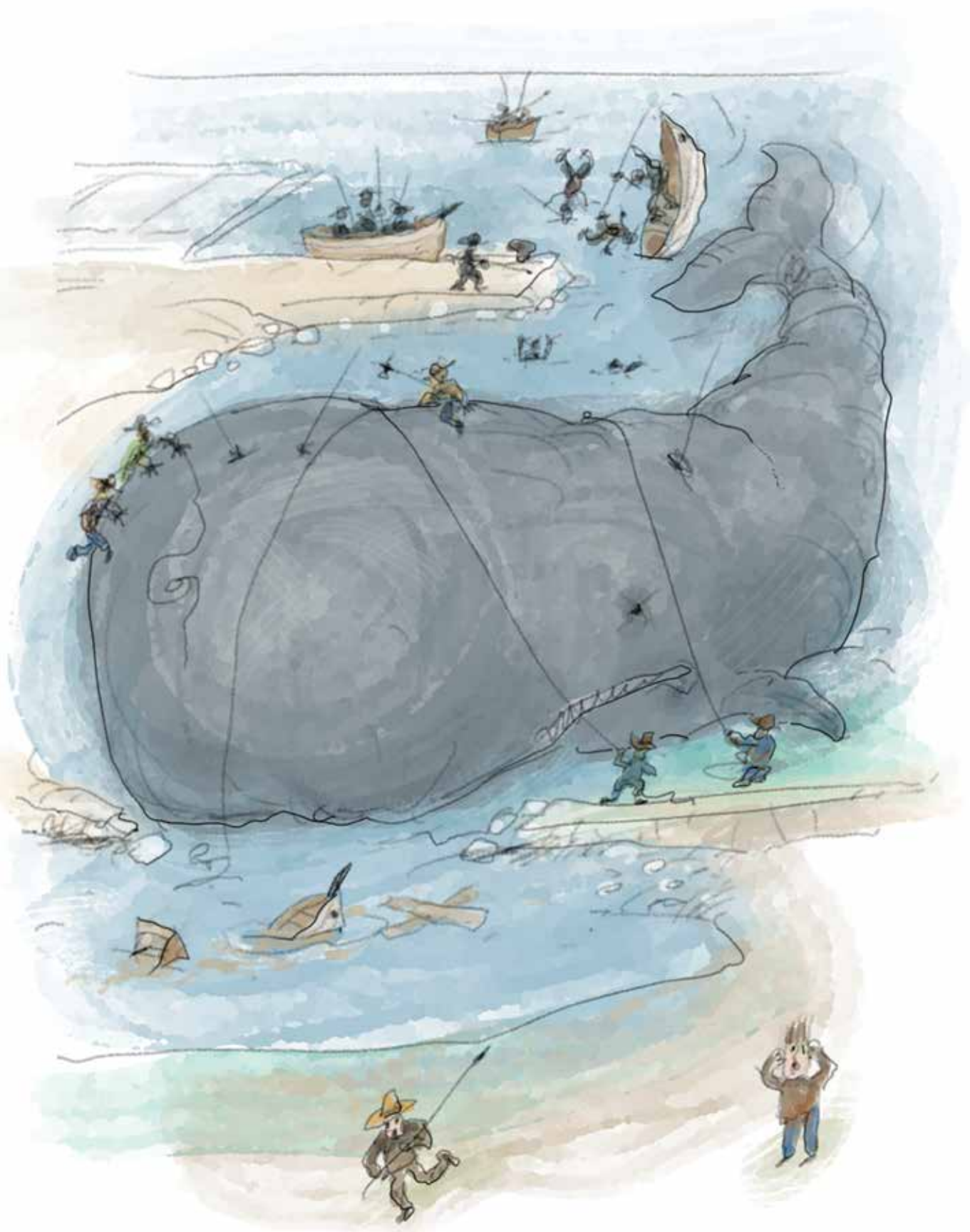
PIRAN

zgodbe in legende

Kazalo

Terra ricca/Bogata dežela	6
Jeza svetega Jurija	10
Pusti, naj govorijo	18
Pošast v solinah	26
Plavajoči Kristus	34
Galjot in lepa Nereida	42
Strašna pomorska bitka	54
Vragova muzika	62
Moja zgodba v Piranu, Zorko Bajc	70
Raziskovanje za radovedne	76

Pošast v solinah

Piranski ribiči so zvečer polagali mreže v morje, zjutraj pa so z ulovom napolnili košare, ki so jih njihove žene odnesle na ribjo tržnico in prodale. Mreže so razpeli in osušili na trgu ob cerkvi sv. Klementa. Ulov je bil dovolj bogat, da je nasitil prebivalce mesta in okoliških krajev. Le tu in tam so jim načrte prekrižali razigrani delfini, saj so pogosto obkolili jate cipljev, ki so se spomladi zgrnili v zaliv, in tako trgali mreže, v katere so se neprevidno zapletli. Ribiči so se jezili na te velike požrešne živali in pogled na jato delfinov v njih ni zbujal veselja, ampak jezo in strah.

Toda delfini niso bili največja morska bitja, ki so plašila ribiče; tu in tam se je zgodilo, da se je iz morja dvignila še neprimerljivo večja pošast. Vzbujała je splošno grozo in strah pred nesrečami, saj jih je po prepričanju prestrašenih ljudi njen prihod zagotovo naznanjal.

Nekega jutra, pred skoraj 500 leti, ko sonce še ni pokukalo izza svetega Jurija, se je mesto prebujalo v običajno živahno vrvenje. V mandraču so stale žene ribičev in čakale može, da jim bodo njihove velikanske košare napolnili z ulovom iz svojih mrež. Potem bi jih na glavah odnesle na ribjo tržnico prvim zgodnjim kupcem. S podeželske strani so ob morju prihajale otovorjene Istranke s svojimi belimi pečami na glavah.

Nosile so velike košare, redke so prijezdile na otovorjenem oslu, prinašale so sveža živila za prodajo na trgu. Galeje v velikem pristanišču so razpenjale jadra, saj so želele uloviti val plime, da jih bo odnesel na odprto morje. V pristanišču so možje pobirali različne odpadke in se hudovali nad tistimi, ki so skrivaj kršili pristaniško prepoved odmetavanja smeti v luki.

Ljudje so hiteli po svojih opravkih, preden bo pritisnila junijska vročina, ki jo je najbolje preživeti v senci in varnem zavetju hladnih bivališč.

Takrat je iz smeri Marčane na oslu z vso hitrostjo prijezdil mož, mahal z rokami in vpil na ves glas. V mandraču je skočil z oslovega hrbta, upehane živali ni niti privezal, planil je proti pretorski palači, krilil z rokami in kričal na vse pretege:

»Pošast, pošast!«

Ljudje so ga osuplo in prestrašeno opazovali. V pristanišču in na občinskem trgu je bilo prepovedano zmerjati in vzbujati nemir. Toda mož se ni oziral na začudene poglede, s pestmi je tolkel po zaprtih vratih palače in ponavljal:

»Pošast, pošast!«

Podestata in njegovega mestnega sveta še ni bilo tam. V zgodnjem jutru z delom v dobro mesta še niso začeli. Eden od mestnih stražarjev se je kričaču zato približal s sulico v rokah in razburjene-

mu in močno zadihanemu možkemu je v raztrganih stavkih uspelo povedati:

»Strašna, grozovita pošast ... V solinah ... v Fontaniggah ... Velikanska riba ...«

Podestat in vrli možje mestnega sveta ob tej zgodnji uri kajpak še niso odprli trudnih oči in sneli svojih nočnih čepic, zato je stražnik nemudoma odpeljal razburjenega moža do hiše, v kateri je živel sodnik. Sledila jima je skupina vznemirjenih meščanov. Sodniška služba je bila težka; sodnik je moral biti noč in dan ljudem ves čas na voljo za vse neprilike, ki bi doletele mesto in njegove prebivalce.

Stražnik je torej močno in odločno s čvrsto pestjo poropotal po vratih sodnikove hiše. Skozi okno je takoj jezno pogledala hišna:

»Kdo moti gospoda sodnika in kali nočni mir naše hiše?«

Kljub zmedenemu govorjenju stražnika in moža ob njem, ki je krilil z rokami, je videla, da je zadeva resna in da zahteva takojšnjo obravnavo. Spustila je kričača v hišo, jima zaukazala počakati v veži in šla buditi sodnika.

Ta sploh ni spal, saj je pri stranskih vratih v hišo in nato v njegovo spalnico neopazno in sredi noči prišla urejat neka svoja vprašanja mlada lepa vdova. Sodnikova soproga je bila s hčerama namreč na obisku pri sorodnikih v Benetkah in sodnik je za take priložnosti odložil zadeve, ki jih v svoji hiši ob prisotnosti družine ni mogel urejati. Zdaj je zaradi kričanja po hiši nekaj teh vprašanj odložil za drugič, si jadrno nadel sodniško haljo, ženski velel, naj odide tako, kot je prišla, in odhitel za klicem dolžnosti.

V veži je razburjeni prišlek praznil že drugi kozarec hladnega vina z zelišči. Nekoliko pomirjen je končno prišel do sape. Ob odprtih vratih so se gnetli ljudje, sodnik pa je sedel v fotelj in velel:

»Govoril!«

Mož je sklonil glavo in govoril sprva mirno in počasi, potem pa vse bolj razburjeno, krilil je z rokami in povedal, da se v solinah Fontanigge,

napol v vodi, napol na suhem, premetava ogromna pošast v obliki ribe. Tako velikanska je, vsaj trideset korakov, da zakriva obzorje, z velikim repom opleta okrog sebe, glavo ima grbavo in strašen gobec, poln zob. Iz odprtine na glavi ji brizga voda tri korake visoko v zrak, oči ima kot mlinske kamne in strašno sope. Take pošasti ni nihče še nikoli videl, ne omenja je nobena kronika, morda bi kaj podobnega našli samo med biblijskimi pošastmi.

Sodnik je takoj presodil o resnosti zadeve in odredil, da se nemudoma obvestita podestat in mestni svet. Poslal je hitre sle s sporočilom, nato pa je kar se da natančno znova izprašal moža, ki je videl pošast, in zahteval vse podrobnosti.

Novica, ki se je kot požar hitro razširila po mestu, je ljudi vznemirila in prestrašila. Nenavadni pojavi, kaj šele pošasti, so vedno napovedovali, da se bo zgodilo nekaj slabega. Ljudje so odkimavali z glavami, ženske so se zatele v cerkve.

Podestat je bil zdaj tisti, ki bi moral kaj ukreniti. Prihitel je, kolikor so ga nesle noge, še malce neurejen in manj dostojanstven kot po navadi.

V dobri uri se je zbral ves mestni svet in ponovno so prisluhnili poročilu moža, ki se je medtem že povsem umiril in je lahko zbrano in natančno odgovarjal na vprašanja ter opisal dogodek.

Ob prvem svitu, skoraj še v mraku, je v hladu hodil po svojem vinogradu na pobočju nad Fontaniggami in pregledoval trte. Tedaj je spodaj v solinah uzrl nekaj nenavadno velikega, grozovitega, kako divje rohni in se premetava v plitvini. Pogumno je stekel domov, zajahal osla in se spustil po hribu proti solinam, čeprav ga je bilo nekoliko strah. Ko se je dovolj približal, je opazil, da so se solinarji razbežali ali poskrili v svoje hiše. Zagledal je pošast v obliki ribe, ki se je premetavala v plitvini. Česa tako velikega še ni videl, večje je od največje galeje, oči ima kot mlinske kamne, iz glave ji brizga voda visoko v nebo, strašno sope in grozovito udriha z mogočnim repom. Od strahu bi mu skoraj zaledenela kri

v žilah, toda vedel je, da mora posvariti meščane in sporočiti strašno novico podestatu, zato je, četudi bi ga pošast lahko napadla, hrabro odjezdil.

»Gnal sem osla, da je dirjal kot še nikoli. Mestni stražnik me je prestregel, ko sem prispel pred mestno palačo ... in zdaj sem tu.«

»Dobro, dobro,« je rekel podestat in velel poklicati mestnega klicarja. Potem je narekoval sporočilo, da ga bo klicar razširil po mestu.

»Vrli, spoštovani meščani našega ljubega mesta! Dosegla nas je novica o pošasti, ki se je polastila solin v Fontaniggah. Ne ogroža samo izborne letine soli, ki se nam obeta, ampak še kaj hujšega, česar si sploh ne znamo predstavljati. Pozivamo pogumne meščane, da se odpravijo v boj s to nesnago, ki grozi našemu mestu in našim posestim.«

Glasnik je svoje sporočilo najprej prebral na trgu v mandraču, potem pa je odhitel še v vse mestne četrti, izpustil ni niti judovskega geta.

Ker v ljudeh ni bil samo strah, ampak tudi pogum, predvsem pa radovednost, se je v kratkem času v mandraču zbrala četa najpogumnejših mož, ki so se oboroženi do zob vkrcali v dvajset ribiških čolnov in nemudoma odpluli proti Fontaniggam. Podestat je zaukazal oborožiti vse, ki niso imeli pri roki sulice, meča, sekire ali kakšnega drugega orožja. Kanonik je stal na pomolu in blagoslavljal odhajajoče.

Nemir in strah, pa tudi radovednost so se razširili po mestu. Ljudje so se zbirali v gruče in modrovali. Prevladalo je mnenje, da gre za slabo znamenje, in nenadoma so se vsi počutili majhne in ranljive v pričakovanju neizbežnega, kar jih bo zadelo. Morda se napoveduje strašna suša, ki bo povzročila lakoto, ali pa poplave, ki bodo uničile pridelek soli in povzročile revščino; kaj pa, če se bo kot nekoč razdivjalo neurje, mogočni valovi bodo zalili mesto, vihar bo odkrival strehe, strele bodo zanelile požare. Se jim bliža sovražnik, še neviden in neznan, ki jim hoče upleniti mesto, so se spraševali nekateri. Stara solinarka, ki je videla več kot ostali, je prerokovala, da bo prišla strašna bolezen, ki bo zahtevala toliko smrti,

da bo zmanjkalo delovnih rok, otroci se bodo rojevali mrtvi in ženske se bodo popolnoma spridile.

Nekateri patriciji, ki so bitko s pošastjo sicer prepustili pogumnim popularom, so osedlali konje in odjezdili proti solinam, a dovolj počasi, da bi z varne razdalje opazovali bitko s stvarom.

Boj je bil srdit in dolgotrajen. Možem je uspelo obkoliti pošast, toda ta je besno udarjala z repom in razbila enega od čolnov, nekaj pa jih je tako poškodovala, da so jih morali možje zapustiti. Pošast so obstreljevali s puščicami in jo poskušali pripeti na dolge, močne vrvi s kavljji. Po več urah boja se je velikanska ribja pošast utrudila in takrat se ji je z boka približal pogumen mlad ribič in ji zapičil sulico naravnost v srce. Zverina je izpustila strašen, glasen izdih in zaprla velikanske oči. Pripeli so jo na kavlje in jo ovili z vrvmi, potem pa so izmučeni plegli in zaspali.

Šele naslednje jutro so vsi meščani lahko osuplo strmeli v pošast, ki so jo privlekli v pristanišče. Lastnik galeje je predlagal, naj jo dvignejo s škripcem, tako da je visela, mrtva in premagana, vsem na ogled in v neznosnem smradu pred klavnico. Še potolčena je vzbujala grozo in strah. Meščani so se radovedno zgrinjali ves dan in pasli zijala, komentirali in iz previdnosti metali sol čez levo ramo, davek demonu, ki jim je hotel škodovati.

Izkazalo se je, da je bilo sicer glede njene velikosti nekaj pretiravanja, saj je bila pošast dolga trinajst korakov in ne trideset, pol toliko široka, samo rep je meril več kot dva koraka. Imela je dolg zašiljen kljun z zobmi in mogočne plavuti. Ljudje so se križali in čudili, pogumnim možem, ki so jo premagali, pa so pripravili slavje v mandraču, kjer se je jedlo in pilo in vsaj malo pozabilo na grozeče napovedi. Najpogumnejšemu med njimi, ribiču, ki je pošast pokončal, se je mestni svet oddolžil z beneškim zlatnikom.

Pošast so razkosali in našli okrog glave ogromno loja. Stopili so ga in bilo ga je za več kot sto vrčev. Podestat ga je pošteno razdelil: nekaj ga

bo porabilo mesto za razsvetljava, nekaj so ga dobili bojevniki s pošastjo. Hrabri mladi mož, ki je pošast ubil, je na grozo svojih otrok dobil kar tri vrče ribjega olja. Njihove daljne potomce še danes spoznamo, kadar naletimo na Pirančana s skremženim obrazom. Pošast pa so zakopali na Krasu. Lobanjo in čeljust so shranili v spomin in opomin.

Žival, ki je takrat še niso poznali, je bil kit glavač, ki je zataval z odprtega morja, kar se je zgodilo še nekajkrat kasneje. Tudi danes do Pirana priplavajo nenavadna bitja, kot so riba napihovalka, morski mesec, različni kiti in morski psi. Nekateri imajo to srečo, da najdejo pot nazaj na odprto morje, drugi žalostno poginejo in njihova okostja krasijo naše muzeje. Tam je danes tudi čeljust nesrečnega kita glavača, »morskega čudeža«, katerega žalostno usodo je popisal neznani kronist.

*

Nekoč so ljudje verjeli, da nenavadni pojavi napovedujejo nesreče, ki jih bodo neizogibno doletele v prihodnosti; kuga je bila ena takih strašnih nesreč, ki je tudi v Piranu, kmalu potem, ko so premagali morsko pošast, pomorila tretjino meščanov. Danes se nam taka verovanja zdijo smešna in ob praznovernosti prednikov samo zamahnemo z roko. Ob tem pa pozabljamo, da vse pogostejši nenavadni obiskovalci našega morja prav tako napovedujejo nesrečo, saj prihajajo zaradi segrevanja morja. Metanje soli čez levo ramo tokrat ne bi nič pomagalo, saj je demon, ki povzroča največ škode, prav človek.

